

Etiyopya’da Devlet ve Din

Abdu Mohammed Ali

Ethiopia South University, Tarih Bölümü, Dire Dawa, ETİYOPYA

Sorumlu Yazar
e-posta: abduhamedali@yahoo.com

Geliş Tarihi: 01 Nisan 2008
Kabul Tarihi: 15 Mayıs 2008

Özet

Etiyopya tarihinde din ve devlet hakkında konuşurken Etiyopyalı Yahudiler, Hristiyanlar ve Müslümanlar ve Animistlerin ilişkilerini bir elde ve çeşitli Etiyopya hükümetlerinin farklı zamanlarda ülkenin uzun tarihindeki yönetimlerini diğer elde alıyorum. Etiyopya tarihinin üç ana bölümüne odaklanarak Etiyopya’daki din-devlet ilişkilerine göz atmak istedim. Bunlar: İmparatorluk Dönemi: Etiyopya’da 4. yüzyılda Hristiyanlığın başlangıcından 1974 Etiyopya devrimine kadar süren devirdir. İkinci dönem Marksist dönemdir. Bu dönem 1974–1991 yılları arasını kapsar. Mayıs 1991’de askeri cunta, şuanda Etiyopya’yı yönetimi altında tutan silahlı başkaldırı grupları tarafından yerle bir edildi. Üçüncü dönem ise 1991’den günümüze değin uzanan dönemdir. Etiyopya tarihinin bu uzun döneminde din-devlet ilişkileri nasıl bir şekle sahipti? Araştırmamda bu soruya da yanıt aradım.

Anahtar Kelimeler: Etiyopya, Devlet, Din, Etiyopya Ortodoks Kilisesi, Müslüman, Sekülerizm,

State and Religion in Ethiopia

Abstract

When I am talking about religion and state in Ethiopian history, I am talking about the relationship between Ethiopian Jews, Christians, Muslims, and Animists on one hand, and the various Ethiopian governments that ruled Ethiopia at different times in the country’s long history on the other hand. I tried to see the relation between state and religion in Ethiopia by focusing on three major periods of Ethiopian history. These are: the Imperial Era, that is, from the introduction of Christianity into Ethiopia in the 4th century A.D. until the 1974 Ethiopian Revolution. The second period is the Marxist Era, that is, the period from 1974–1991. In May 1991 the Military Junta was overthrown by the armed rebel groups which are now ruling Ethiopia. So the third phase is the period from 1991 to the present. What did state-religion relation look like during this long period of Ethiopian history? In my research an attempt has been made to answer this question.

Key Words: Ethiopia, State, Religion, Ethiopian Orthodox Church, Muslim, Secularism.

GİRİŞ

Etiyopya dünyada varlığını sürdüren en eski uluslardan biridir. Arkeoloğlara göre Etiyopya insanoğlunun köken noktası olarak inanılmaktadır. Bu durum ayrıca zengin ve farklı kültürel ve tarihsel mirası bahşetmektedir¹. Ülke 699,946 km²’lik bir alana sahiptir; nüfusu ise yaklaşık 70 milyondur. Etiyopya Musevilik, Hristiyanlık ve İslam erken dönemlerinde aynı topraklarda varlığını kabul eden ilk birkaç ülkeden biridir. Nüfusun yaklaşık yüzde 40 – 45’i Etiyopya Ortodoks Kilisesine bağlıdır. Etiyopya Ortodoks Kilisesinin ülke çapında 110.450 kadar kilisesi vardır. Geçmişte yabancı ziyaretçiler ülkeye “Kiliseler Ülkesi” sıfatını vermişlerdi. Etiyopya

Ortodoks Kilisesi Tigray ve Amhara bölgelerinin kuzey kesimlerinde etkindir.²

Etiyopya nüfusunun yaklaşık yüzde 50’si Müslüman’dır. İslam en çok Somali ve Afar bölgeleriyle beraber Oramiya bölgelerinde de yaygındır. Protestanlık en hızlı büyüyen inançtır ve toplam nüfusun yüzde 5-10’u arası bir oranı teşkil eder. Protestan misyonerler Etiyopya’nın güney bölümlerinde etkindirler. Jehovah’ın Tanınağı, Roma Katolikleri, Yahudiler ve Calıcılar geri kalan kısmın büyük çoğunluğunu oluştururlar. Ateistler Etiyopya’da oldukça azdır. Kesin verilerin olmamasın rağmen Etiyopya çapında dini görevler katılım oldukça yüksek sayılardadır³.

1 www.ethiopiatriavel.com/religion_in_ethiopia.htm

2 www.africaguide.com/country/ethiopia/culture

3 A.g.s.

BÖLÜM 1: İMPARATORLUK ETİYOPYASI'NDA DİN VE DEVLET

İmparatorluk Etiyopyası'nın uzun tarihi, bizlere Kilise ve devletin nasıl bir ve aynı olduğunu gösterir. İmkânsız olmasa da bu kısa çalışmada İmparatorluk Etiyopyası'nın din-devlet ilişkilerinde tam olarak neler yaşandığını analiz etmek oldukça güçtür. Bu yüzden ben, İmparatorluk Etiyopyası'ndaki din-devlet ilişkilerinde ciddi biçimde tarihi öneme sahip olduklarını düşündüğüm bu dönemler üzerine eğilme eğiliminde olacağım.

Şunu söyleyebilirim ki İmparatorluk Etiyopyası tarihindeki din-devlet ilişkilerinde ilk vukuatların yaşanması dördüncü yüzyılı bulur. Çünkü Hıristiyanlık Etiyopya'ya İ.S. 330 yılı civarında İmparator Ezana'nın, farklı Afrika dinlerine inanan yöneticinin, zamanında ithal edilmiştir. Kısa zamanda Ezana Hıristiyanlığı bir devlet dini haline getirdi. Bu zamandan itibaren Kilise ve Devlet bir ve aynı konuma ulaştılar.⁴

Hıristiyanlık, devletin ideolojisi haline geldi. Devlet memurları ve Kilise Papazları iyi dostlar haline geldi ve kol kola çalışmaya başladılar. Kral, hem devletin hem de kilisenin başı haline geldi. Kral ne zaman yeni bir bölge ele geçirse, oralara kiliseler inşa etmeye başladılar. Ayrıca kilise Hıristiyan krallar tarafından, Hıristiyanların yaymacısı olduğu ve hükümetin propagandasını yaptığı için ödül olarak büyük çaplı topraklar ele geçirmektedir. Yavaş yavaş Etiyopya bir Hıristiyan ülkesi formunu aldı.

İmparatorluk Etiyopyası'nın din-devlet ilişkilerindeki diğer önemli bir dönem noktası da yedinci yüz yıldır. Yedinci yüz yıl, Arabistan'da İslam'ın yükselişine tanık oldu. 622 yılında Hazreti Muhammed bazı müritlerini Etiyopya'ya göç etmekle görevlendirdi. Bu durum Etiyopya'yı Arabistan dışındaki İslam'ın var edildiği ilk ülke konumuna sokmuştur⁵. Ancak Etiyopya'nın İslam'la

ilişkisi çok da olumlu olmamıştır. İslam'ın yükselişiyle Etiyopya topraklarının Kızıldeniz kıyısında kalan bölümünü Müslüman Araplara karşı kaybetmiştir. İslam'ın yükselişi, Etiyopya Hıristiyan Devleti'nin gerilemesine etki etmiştir. Böylece Etiyopyalı Müslümanlar Hıristiyan Etiyopya'da yabancılar ve istenmeyen yerleşikler olarak değerlendirilmeye başlandılar⁶.

1054 yılında Hıristiyan Kilisesi Ortodoksluk ve Katoliklik olarak iki ayrı parçaya bölünmüştür. Bunu takiben, Etiyopya, Ortodoks Hıristiyan bir devlet formunu almıştır⁷. Ortodoks Hıristiyan Devlet ve Müslüman yerleşikler arasında on üçüncü yüz yıldan on altıncı yüz yıla değin savaş dizileri baş göstermiştir. Altıncı yüz yıldaki İmam Ahmad İbn İbrahim'in Cihad'ı buna iyi bir örnektir. Bu savaşlar açıkça gösterir ki Etiyopya'ya hükmedebilme adına Hıristiyan liderler ve Müslüman yerleşikler arasında büyük bir mücadele vardır⁸.

Bu durum ilerleyen yüzyıllarda devam etti. On dokuzuncu yüzyıl İmparatorluk Etiyopyası'ndaki din-devlet ilişkileri açısından önemli bir dönemdi. Etiyopya'yı 1855-1868 yılları arasında yönetimde olan İmparator II. Tewodros, Hıristiyan Kilisesini reform sokmayı ve Etiyopya'dan İslam'ı silmeyi denedi⁹.

Etiyopya Ortodoks Kilisesi yüzyıllar boyu güçlü bir siyasi-dini kurum olarak var olmuştur. O aslında dokunulmazlığı olan bir kurumdu. İmparator II. Tewodros dışında hiçbir lider Etiyopya Ortodoks Kilisesi'ne saldırmaya ya da reforme etmeye yeltenmedi. Tewodros'un Kilise'ye karşı kontrol yetkisi kazanma ve reformasyon girişimleri onu ünsüz kıldı. Bu hareket onu Etiyopya Ortodoks Kilisesinin düşmanı ilan etti. Etiyopya Ortodoks Kilisesinin patriği ve papazları, Tewodros'a karşı bir

4 www.imperialethiopi.org/religions.htm; Taddese Tamrat, Church and State in Ethiopia, 1270-1587, Oxford, Frankass, 1972.

5 J. S. Trimmingham, *Islam in Ethiopia*, Oxford, George Cumberlege, 1952, s. 75-76.

6 Hussein Ahmed, *Islam in Nineteenth Century Wallo, Ethiopia, Reform and Reaction*, Boston, Brill Zinol, s. 17-25.

7 John Bowker, *World Religions: The Great Faiths Explored and Explained*, London, DK Adult, 2006, s. 113-130.

8 Trimmingham, s. 95-98.

9 A.g.e. s. 102-106.

propaganda yaymaya başladı ve Tewodros'u Ortodoks Hıristiyanlarına karşı izole etti¹⁰.

Ortodoks Hıristiyanları Tewodros'u insan formunda bir şeytan olarak değerlendirmeye başladılar. Buna karşılık olarak Tewodros Patriği 1864'te hapsedti ve pek çok papazı öldürttü. Tewodros ayrıca pek çok Ortodoks kilisesini yakıp yıktı. Patriğin 1867'de hapishanede ölümü Tewodros'u Etiyopya'daki Ortodoks Hıristiyanları arsında aşırı derecede ünsüz bir konuma soktu¹¹.

İmparator Tewodros Ortodoks Kilisesi'ni reforme etmeden ve İslam'ı yok etmeden 1868'de intihar ederek yaşamına son verdi. Tewodros'un hükümetinin 1868'de devrilmesindeki ana sebeplerden biri de Etiyopya Ortodoks Kilisesinin varlığıdır¹².

1872-1889 yılları arasında Etiyopya'ya hükmeden İmparator IV. Yohannes, Etiyopya'nın en bağınaz Hıristiyan lideriydi. Yohannes dinde tekdüzelik yaratmak istiyordu. Ona göre dini tekdüzelik siyasi birliği sağlayacaktı.¹³ Bu yüzden 1878'de Etiyopya'daki tüm Müslümanları Hıristiyanlığa geçmeyi çağırırdı ve reddedenleri zulümle yüzleştireceğini söyleyen bir ferman yayınladı. Bazı Müslümanlar ismen Hıristiyanlığa geçti. Pek çoğu direnirken, belli bir kısım halk da Sudan'a göç etti. Yohannes 1889'da İslami Sudan Ordusu ile savaşırken öldü.¹⁴

IV. Yohannes'ten sonra, daha az bağınaz olan İmparator II. Menelik yönetimi ele aldı. Ancak o da Etiyopya'yı Ortodoks Hıristiyanlığının ilkeleri temelinde yönetmeyi sürdürdü. Bu yüzden Etiyopya'nın gayri Hıristiyan vatandaşları acı çekmeye devam etti¹⁵. II. Menelik'in torunu İyasu halef konumuna geldi ve Etiyopya'yı 1913-1916 yılları arasında yönetti. Müslüman bir geçmişe sahip olan İyasu, Etiyopya Müslümanlarını Hıristiyan yurttaşlarıyla aynı konuma oturtmaya çalıştı. Ancak İyasu'nun bu İslam taraftarı politikası

Hıristiyan politikacıların tepkisini çekti ve İyasu 1916'da görevinden azledildi.¹⁶

1916-1974 arası Etiyopya İmparator I. Hayle Silase tarafından yönetildi. Hayle Silase, aynı Fransa'daki IV. Louis gibi bir mutlak hükümdardı. Etiyopya yaşamının tüm bölümlerine hükmetti¹⁷. Etiyopya'yı modernize etme iddiasıyla ilk anayasayı 1931'de ilan etti. 1931'den önce Etiyopya'yı İmparatorluğun herhangi bir yasal anayasası bulunmaktaydı. Yüzyıllar boyunca adetler ve dini kurallar Etiyopya İmparatorluğunca anayasa statüsünde bulundurulmuştur.

Bu anayasa demokratik bir anayasa değildi. Bu anayasa Hayle Selase'nin gücünü mutlak kılma iddiasındaydı. Hayle Silase hem devletin hem de kilisenin işlerine hükmetti. "Din kişiseldir, devlet ise toplumsaldır." demesine rağmen, Ortodoks Hıristiyanlığı devletin resmi dini ilan etti. 1931 Etiyopya Anayasası'nın 7. Maddesi Etiyopya Devleti'nin resmi dininin Ortodoks Hıristiyanlığı olduğunu belirtir¹⁸.

Din – devlet işleri konusunda güya gözden geçirilmiş olarak itham edilen 1955 Anayasası'nda herhangi bir değişiklik görülmemiştir. Bu anayasanın 126. Maddesi şunları dile getirir:

IV. yüzyılda kurulan Etiyopya Ortodoks Kilisesi, St. Mark'ın öğretilerinin temeliyle, İmparatorluğun tescilli kilisesidir ve devlet tarafından destek görür. İmparator her zaman Etiyopya Ortodoks inancını sağlamalıdır. İmparatorun ismi tüm dini hizmetlerde yer almak zorundadır¹⁹.

1931 Anayasası'nın 7. Maddesi ve 1955 Anayasası'nın 126. Maddesi bana George Orwell'in ünlü romanı "Hayvan Çiftliği"ni hatırlatmaktadır. Hayvanlar arasındaki eşitsizliği anlatmak amacıyla kitapta Orwell;

10 A.g.e. s. 102-106.

11 A.g.e. s. 102-106.

12 Hussein, s. 36-48

13 A.g.e. s. 36-48

14 A.g.e. s. 36-48

15 A.g.e. s. 36-48

16 A.g.e. s. 36-48

17 Bahnu Zewdie, *A History of Modern Ethiopia, 1855-1974*, London, James Currey, 1991, s. 127-134.

18 A.g.e. s. 134.

19 Imperial Ethiopian Government, *The Revised Constitution*, Addis Ababa, 1955, s. 73.

“Tüm hayvanlar eşittir; ancak bazı hayvanlar diğerlerinden daha da eşittirler.”²⁰

Bu bağlamda şunu dile getirebiliriz ki: 1931 Anayasası'nın 7. Maddesi ve 1955 Anayasası'nın 126. Maddesine göre tüm Etiyopyalılar eşittir; ancak tüm Hıristiyan Etiyopyalılar diğerlerinden daha da eşittir. Genel olarak İmparator I. Hayle Silase'nin uzun süreli yönetiminde Etiyopya, dünyadaki birkaç laik olmayan devlet olma statüsünde yer almayı sürdürdü.

BÖLÜM 2: MARKSİST ETİYOPYA'DA DİN VE DEVLET

1974, Etiyopya tarihinde önemli bir yer teşkil eder. Şubat 1974'te Etiyopya'da bir devrim oldu. Devrim, radikal üniversite ve lise öğrencileri tarafından başlatıldı. Çok geçmeden öğrenciler, gayri memnun çoğunluk ve ordu tarafından desteklendi. Devrim oluşumunu destekleyen sosyal, ekonomik, dini ve siyasi faktörler olmuştu. 1974 devrimine yol açan tüm etkenleri tartışmak çalışmamın kapsamını aşmaktadır. Ancak, dini etken üzerine birkaç söz söylemek isterim.

Önceki bölümde de gördüğümüz gibi, İ.S. dördüncü yüzyıldaki Hıristiyanlığın ülkeye girişinden beri kilise ve devlet bir ve aynı olmuşlardır. Bu durum, 1970'lerin radikal entelektüel topluluğu için kabul edilemez bir durum teşkil ediyordu. Marksistler gibi, ülkedeki radikal öğrenci grupları da dini, özellikle de Ortodoks Hıristiyanlığı, İmparator Hayle Silase'nin Etiyopya halkını bastırmak için otokratik rejimi adına kullanan bir araç olarak gördü. Bu yüzden, laiklik adına eylemler düzenliyorlardı.²¹

Radikal öğrenci topluluklarına ek olarak, Müslüman üniversite öğrencileri tarafından başı çekilen Etiyopya Müslümanları da İmparator Hayle Silase aleyhine gösteriler düzenlemeye başladı. Müslümanların ünlü sloganları: “Devleti laikleştirin!”, “İkinci sınıf vatandaşa olmaktan bıktık.”, “Bizler de Etiyopyalıyız.”, “Hıristiyan

20 George Orwell, *Animal Farm*, New York, Harcourt Brace and Company, 1946, s. 74.

21 Bahru, s. 240.

Etiyopyalı kardeşlerimiz hareketimize destek olun!”du. Örnek olarak, Nisan 1974'te yüz binlerce Müslüman başkent Etiyopya'da laiklik adına eylem yaptı. Bu Müslüman eylemi türünün ilk örneği idi. Eylemler, Hıristiyan ve radikal öğrenciler ve ordu tarafından desteklendi.²²

12 Eylül 1974'te ordu İmparator Hayle Silase'nin yetkilerini elinden aldı ve geçici bir askeri hükümet kurdu. Geçici Askeri Hükümet var olan anayasayı yürürlükten kaldırdı. İktidar, Etiyopya'yı laik ve sosyalist bir devlet konumuna oturttu.²³

Din devlet ilişkileri söz konusu olduğunda, askeri dönem radikal olarak imparatorluk döneminden farklıydı. Marks'a göre din, halkın afyonudur. Bu yüzden Marksist Cunta, dini toplumun devrim sürecinde etkin olarak yer almasını engelleyecek, işe yaramaz bir ideoloji yığını olarak görmekteydi. Din, geri kalmış ve gerici bir ideoloji olarak algılanmaktaydı.²⁴

İmparator II. Tewodros'un 1860'larda yaptığı gibi, ordu da Etiyopya Ortodoks Kilisesi'ne saldırdı. Ortodoks Kilisesi, geçmişte gaddar imparatorluğa hizmet etmiş baskıcı bir kilise olarak değerlendirilmekteydi. Ortodoks papazları, feodalizmin ve baskının mümessilleri olarak görülmektedirler. O yüzden, Marksist Cunta, Etiyopya Ortodoks Kilisesi'nin kır ve kentlerdeki topraklarına el koydu. Bundan başka, ülkenin çeşitli bölgelerinde Ortodoks papazlarının zulüm gördükleri görülmekteydi.²⁵

Ordu dönemindeki İslam-devlet ilişkileri söz konusu olduğunda ortada ilginç gelişmeler var. Yukarıda belirtildiği gibi, gücü ellerine aldıktan sonra, ordu Etiyopya devletini laikleştirdi. Etiyopyalı Müslümanların desteğini almak amacıyla askeri hükümet resmi

22 A.g.e.s. s. 240.

23 Andargachew Tiruneh, *The Ethiopian Revolution, 1974-87: A Transformation from An Aristocratic to Totalitarian Autocracy*, Cambridge, C.U.P., s. 105-136.

24 A.g.e.s. s. 105-136.

25 Donald Levin, *Greater Ethiopia: The Evolution of A multicultural Society*, Chicago: University of Chicago Press, 2000, s. 209-215.

olarak tüm Etiyopyalıların kanunlar önünde eşit olduklarını iddia etti.²⁶

Ayrıca, 1976'dan itibaren Müslüman bayramlarının resmi halk tatilleri olacağı açıklandı. O günden itibaren, Ramazan Bayramı, Kurban Bayramı ve Hz. Muhammed'in Doğum Günü'nde çalışmaya ve eğitime ara verilmektedir.²⁷

Müslümanlar ülkenin farklı bölgelerinde okul ve cami inşa etme iznine sahiptirler. Buna ek olarak, İmparatorluk döneminin aksine, Müslümanlar üniversitelere, orduya ve bürokrasiye herhangi bir ayrıma uğramadan katılabiliyorlardı.²⁸

1987'de askeri hükümet yeni bir anayasa oluşturdu. Bu anayasanın 6. ve 7. bölümleri vatandaşlığı tanımlamaya ve vatandaşların özgürlüklerin, haklarının ve görevlerinin açıklamasına ayrılmıştır. Bu anayasasında Etiyopyalıların, miller, cinsiyet, din, konum ve sosyal ve diğer durumlarının ne olduğu ilan edilmiştir.²⁹ Hayle Silase'nin anayasalarından farklı olarak 1987 Anayasasında din ve devletin birbirinden ayrı kurumlar oldukları dile getirilmiştir. Sonuç olarak Marksist dönemde, Müslüman bir bakan, birkaç Müslüman büyükelçi ve ordu generali ve bir Müslüman üniversite rektörü görülebilmekteydi.³⁰

Ancak bu durum İslam'ın ve Müslümanların askeri yönetim tarafından tamamen sevildiğini göstermez. Müslüman Eritre'li tarafından genel olarak başı çekilen Eritre'deki ayrımcı silahlı hareketin, Ortadoğu'daki Müslüman Arap ülkeleri tarafından destekleniyor oluşu, askeri yönetimi, Etiyopya'da İslam'a karşı imparatorluk dönemiyle neredeyse aynı siyaseti izlemeye itti. İslam, Etiyopya'nın bağımsızlığını ve bölgesel birliğini tehdit eden

Ayrımcı bir güç olarak görülme devam etti. Sonuç olarak, laik ülkelerin tersine, ordu İslam'ı işe yaramaz, tehlikeli bir ideoloji olarak gördü. Bu yüzden Müslümanlar, özellikle

de Eritre'deki Müslümanlar, askeri yönetim zamanında ağır zulüm altında kaldılar.

Ordu döneminde ağır zulümler gören ve acılar çeken bir diğer dini topluluk da Protestanlıktı. Marksist askeri cuntaya göre Protestanlık, Etiyopya kültür ve yaşam şeklini çürüten, emperyalist bir ideolojydi. Sonunda Protestan misyoner etkinlikleri yasaklandı, Protestan papazları hapsedildi, işkence gördü, öldürüldü ya da ülkeden sürüldü. Pek çok Protestan Kilisesi kapandı.³¹ Ordu ayrıca, Katolik Kilisesi'nin etkinliklerini de kısıtladı. Etiyopyalı Yahudiler söz konusu olduğunda da; dönem onlar için oldukça huzurluydu. Etiyopya ve İsrail hükümetleri arasında imzalanan gizli bir anlaşma sayesinde, on binlerce Etiyopyalı Yahudi, İsrail'e göç etme şansını elde etti.³²

Animistler de eziyetlere maruz kaldı. Çünkü Marksist Cunta onları gereksiz, kötü ve geri kalmış kültürel uygulamaların icracıları olarak gördü. Kısa sürede, Marksist Cunta döneminde, tüm dinler farklı yazgılara sahip olsular.

BÖLÜM 3: POST – MARKSİST DÖNEM ETİYOPYA'SINDA DİN VE DEVLET

Mayıs 1991'de, Etiyopya'da bir başka devrim oldu. 17 yıllık kanlı iç savaş sonrası, isyancı gruplar askeri cuntayı defetmeyi başardı. Bir İntikal Hükümeti kuruldu. İntikal Hükümeti 1987 Anayasası'nı feshetti ve bir intikal anayasası oluşturdu. İntikal anayasası, Etiyopya'yı laik bir devlet ilan etti.³³

Ağustos 1995'te Etiyopya'da yeni bir anayasa hazırlandı. Bu yeni anayasa Etiyopya'yı laik Federal Demokratik Cumhuriyet olarak tanımladı. Din ve devlet arasındaki ayrım üzerine bu anayasa şunları söyler:

Devlet ve din birbirinden ayrıdır. Herhangi bir devlet dininin bulunması söz konusu

26 Hussein, s. 79-83.

27 A.g.e. s. 79-83.

28 A.g.e. s. 79-83.

29 Andargachew, s. 111.

30 Hussein, s. 102.

31 O. M. Eide, *Revolution and Religion in Ethiopia*, Uppsala, Uppsala University, 1996, s. 12-35.

32 Hagar Salomon, *The Hyena People: Ethiopian Jews in Christian Ethiopia*, California, California University Press, 1999, s. 27-30.

33 T.G.E., *Transitional Government's Charter*, Addis Ababa, 1991, s. 2.

değildir. Devlet din işlerine karışamaz ve din devlet işlerine karışamaz.³⁴

Post-Marksist Etiyopya'da tüm dinler tarihinde yeni bir döneme adım atıldı. Yeni hükümet eski tanım Etiyopyacılık, Etiyopyalılık ve milliyetçiliği reddetmektedir. Yüzyıllar boyunca, Etiyopya Ortodoks Kilisesi eski tanım Etiyopyacılık, Etiyopyalılık ve milliyetçiliği koruyan ana güç olmuştur. Bu durum, Etiyopya Ortodoks Kilisesi ve şuan varlığını sürdüren Etiyopya hükümeti arasında sorunlara neden olmaktadır. Etiyopya Ortodoks Kilisesini kontrol altına almak amacıyla Etiyopya hükümeti görevdeki Patrik'i görevinden almıştır. Patrik, Amerika'ya sürülmüştür. Sonuç olarak, Etiyopya Ortodoks Kilisesi yeni bir Patrik seçmeye zorlanmıştır. Ve yeni hükümet taraftarları Patrik Ortodoks Kilisesi'nin yeni Patriği oldu. Bu durum, Ortodoks Kilisesinin kurallarıyla çelişmektedir.³⁵

Etiyopya Ortodoks Kilisesinin kurallarına göre bir Patrik hayattayken, onun yerine herhangi bir Patrik atanması yasaktır. Bu yüzden yeni bir Patrik atanması, Ortodoks vatandaşlar ve devlet arasında sorunlar oluşturmuştur.³⁶

1991'den beri, yeni Patrik'in ve hükümetin kilise ilişkilerine müdahalesinin aleyhine bir çok şiddetli gösteri olmuştur. Sonuçta, pek çok Ortodoks Hıristiyan ve papaz öldürülmüş, hapsedilmiş, işkenceye maruz kalmış ve sürgüne zorlanmıştır. Bugün Etiyopyalı Ortodoks Hıristiyanlar için iki ayrı patrik vardır. Biri Etiyopya'daki hükümet yanlısı Patrik'tir. Diğeri de, hükümet karşıtı, Amerika'da bulunan eski Patrik'tir.³⁷

Etiyopya Ortodoks Kilisesindeki bu ayrım, kuşkusuz ki kiliseyi güçsüzleştirmiştir. Etiyopya Ortodoks Kilisesindeki hükümet müdahalesi kilisedeki içsel ayrımın asıl sebebidir. Bu hükümet müdahalesi de, tabii ki, Federal Demokratik Etiyopya Cumhuriyet Anayasası'na aykırıdır. Bu bizim anayasamızın laik esaslarına aykırıdır.

34 F.D.R.E., *The Constitution of The F.D.R.E.*, Addis Ababa, 1995, s. 4.

35 www.eotc.faithweb.com/orth.htm.

36 A.g.s.

37 A.g.s.

Etiyopya Ortodoks Kilisesini güçten düşürmek adına hükümet, İslam'ı, Protestanlık'ı, Katoliklik'i ve diğer Hıristiyan grupları yüreklendirmektedir. İslam'a göre şunları söyleyebilirim ki Post-Marksist dönem, bir altın çağdır. Müslümanlar, İslam'ı diriltme ve yayma şansına kavuşmuşlardır. Önceki rejimlerin aksine, şu anki rejim Müslümanlara İslami okullar, kolejler açma ve İslami gazete ve dergiler yayma şansı tanımıştır.³⁸

Son 15 yılda Etiyopya'nın farklı bölgelerinde binlerce cami inşa edilmiştir. Binlerce Müslüman üniversitelere, orduya, polis gücüne ve devlet bürokrasisine başvurma şansına kavuşmuştur. Bugünkü Etiyopya'da, birkaç Müslüman bakan ve pek çok da Müslüman büyükelçi bulunmaktadır. Etiyopya Genelkurmay Başkanı, bir Müslüman'dır. Etiyopya Meclisi koltuk sayısının neredeyse yarısını Müslüman parlamenterler oluşturmaktadır.³⁹

Protestanlar, Katolikler ve diğer Hıristiyan gruplar da inançlarını sürdürme ve yayma fırsatını elde etmişlerdir. Büyük sayılarda misyoner grupları, Katolik ve Protestan misyonerler de dâhil, ülkede çalışmalarını sürdürüyorlar.⁴⁰

Hükümet dini grupların kayıt olmalarını şart koşuyor. Hükümet dışı kurumlar gibi dini enstitüler de Adalet Bakanlığı tarafından kayıt altına alınıyor ve her yıl kayıt yenilenmesi şart koşuluyor. Hükümet dışı kurumların aksine, dini gruplar sancılı kayıt yaptırma sürecine dâhil olmuyorlar.⁴¹

Şu anki kanunlara göre, gelişim aktivitelerini göğüsleyen her hangi bir dini kurum, bir hükümet dışı kurum gibi, gelişim kanatlarını ayrıık olarak kaydettirmek zorundadır. Kayıtsız kurum, hükümetin gözünde herhangi bir legal statüye sahip görünmemektedir.⁴²

Etiyopya Yahudilerine Etiyopya'da özgürce yaşama ya da İsrail'e göç etme şansı verilmiştir. Pek çoğu özgürce İsrail'e göç etmektedir.

38 A.g.s.

39 A.g.s.

40 http://atheism.about.com/liberary/world/b1_religionmain.htm

41 A.g.s.

42 A.g.e.s.

Animistler de yöresel Etiyopya dinlerinin uygulayıcıları olarak tanınmışlardır.⁴³

SONUÇ

Daha önce de dile getirdiğim gibi, imkânsız olmasa da, uzun Etiyopya tarihindeki gelişmelerini bu kısa yazıda tamamen analiz ederek sunma fırsatını yakalamak oldukça zordur. Bu sebeptendir ki, önceki bölümlerde, Etiyopya tarihindeki din-devlet ilişkilerinin en can alıcı noktalarına eğilerek, gelişmeleri ortaya koymayı tercih ettim.

Şunu oldukça net olarak görebiliyoruz ki, İmparatorluk döneminde, Etiyopya’da kilise ve devlet bir ve aynı konumda var olmuşlardır. Ortodoks Hıristiyanlık, devletin resmi dini olarak kanunlaşmıştır. Gayri Ortodoks Hıristiyan vatandaşlar, Etiyopya’daki “Vaftiz edilmemiş Kâfirler” olarak tanımlanmışlardır. Sonuca değinirsek, gayri Ortodoks vatandaşla, dini eziyetten muztarip olmuşlardır. Bu vatandaşlar ikinci sınıf vatandaşlar olarak görülmüşlerdir. J. Markakis bu durumu şu şekilde özetlemiştir:

İmparatorluk Etiyopyası’nda ... Amharca da konuşmayan bir gayri Hıristiyan için iğnenin ucundan geçmek, gücün ve ayrıcalığın büyüğü çemberinin içinden geçmekten çok daha kolaydı.⁴⁴

Sekülerizm, devlet dininin reddini, ancak toplum üzerindeki din etkisini belirtmektedir. Avrupalı tanımına göre laiklik, politikada dini ve dinde politikayı var etmemek anlamına gelmektedir. Bu kısaca din ve devleti birbirinden ayırma anlamına gelmektedir.⁴⁵

Örnek olarak, Etiyopya’daki Marksist Cunta’ya göre sekülerizm, dinin tasfiyesini dine getirmektedir. Bu kesinlikle yanlıştır. Bu ahlaksız, mantıksız, etik olmayan ve akıl dışı bir şeydir. Sekülerizm ve Komünizm adı

altında, aşırı dindar olan Etiyopya toplumu açık ve insanlık dışı dini zulme maruz bırakıldı. İsa Mesih’in, Bakire Meryem’in, Aziz Gabriel’in, Aziz Michael’in ve diğer resimleri, Marks, Engels ve Lenin’in resimleri ile değiştirildi. Bu anti-dinci politika, 1991’deki askeri rejimin tasfiyesinin nedenlerinden biri olmuştur. Cunta’nın din politikası ve dini konulara açık müdahalesi, güya Marksist bir cunta olan hükümetin, aslen hiç de laik olmadığını gösterir.

Etiyopya, o zamanlardaki ve şimdiki gibi, dindar insanların topraklarıdır. Etiyopya, farklı dinlerin ve farklı insanların yuvasıdır. Despot, kendini beğenmiş, baskıcı ve çürümüş Hıristiyan politikacıların Etiyopya’da dini özgürlük ve eşitlik deklare etmeleri, siyasi bir intiharla eşdeğerdir.

Hıristiyan Etiyopyalılar genellikle Etiyopya’yı düşman (Müslüman) denizleri ile çevrelenmiş bir Hıristiyan adası olarak tasvir ederler. Bu eski, zaman dışı ve yanlış bir yaklaşım ya da fikirdir, değiştirilmesi gerekmektedir. Anti-demokratik bir düşünme biçimidir. Etiyopya, Etiyopyalıların adasıdır. Tüm Etiyopyalılar eşit doğmuşlardır ve yasalar önünde eşittirler. Etiyopya Müslümanlara, Hıristiyanlara, Yahudilere ve yerel dinlere inananlara aittir. Herhangi bir dini topluluğun ya da herhangi bir siyasi kuruluşun uyguladığı herhangi bir dini ayırım ve benzeri durumlar kınanmalıdır. Hükümet dini işlere karışmaya bir son vermelidir. Ortada gerçek anlamda bir laikleşme mevcut olmalıdır. Laiklik ve demokrasi bir sikkenin iki yüzü gibidir, diye düşünüyorum. Bu yüzden sloganımızın, herkes için gerçek anlamda laik ve demokratik bir Etiyopya amaçlanması, olmalıdır.

KAYNAKÇA

43 A.g.e.s.

44 John Markakis, *National and Class Conflict in The Horn of Africa*, Cambridge, Cambridge University Press, 1987, s. 174.

45 E. L. Hushbeck, *Christianity and Secularism*, New York, Energion pub., 2007, s. 201; G. Smith, *A Short History of Secularism*, London, I.B. Tauris, 2007, s. 17-24.

[1] Andargachew Tiruneh, *The Ethiopian Revolution, 1974-87: A Transformation from An*

[2] *Aristocratic to Totalitarian Autocracy*, Cambridge, C.U.P. 1993.

- [3] Bahnu Zewdie, *A History of Modern Ethiopia*, 1855-1974, London, James Currey, 1991.
- [4] Bowker John, *World Religions: The Great Faiths Explored and Explained*, London, DK Adult, 2006.
- [5] Eide O. M., *Revolution and Religion in Ethiopia*, Uppsala, Uppsala University, 1996.
- [6] F.D.R.E., *The Constitution of The F.D.R.E.*, Addis Ababa, 1995.
- [7] Hagar Salamon, *The Hyena People: Ethiopian Jews in Christian Ethiopia*, California University Press, 1999.
- [8] Hushbeck E. L., *Christianity and Secularism*, New York, Energion pub., 2007.
- [9] Hussein Ahmed, *Islam in Nineteenth Century Wallo, Ethiopia, Reform and Reaction*, Boston, Brill, 2001.
- [10] Imperial Ethiopian Government, *The Revised Constitution*, Addis Ababa, 1955.
- [11] Levin Donald, *Greater Ethiopia: The Evolution of A multicultural Society*, Chicago: University of Chicago Pres, 2000.
- [12] Markakis John, *National and Class Conflict in The Horn of Africa*, Cambridge, Cambridge University Press, 1987.
- [13] Orwell George, *Animal Farm*, New York, Harcourt Brace and Company, 1946.
- [14] Smith G., *A Short History of Secularism*, London, I.B. Tauris, 2007.
- [15] Taddese Tamrat, *Church and State in Ethiopia, 1270-1587*, Oxford, Frankass, 1972.
- [16] T.G.E., *Transitional Government's Charter*, Addis Ababa, 1991.
- [17] Trimmingham J. S., *Islam in Ethiopia*, Oxford, George Cumberlege, 1952.
- [18] www.africaguide.com/country/ethiopia/culture
- [19] [http://: atheism.about.com/librery/world/bi_religionmain.htm](http://atheism.about.com/librery/world/bi_religionmain.htm)
- [20] www.eotc.faithweb.com/orth.htm.
- [21] www.ethiopiatravel.com/religion_in_ethiopia.htm
- [22] www.imperialethiopi.org/religions.htm